

Відгук
офіційного опонента Агейкіної-Старченко Т.В, кандидата педагогічних наук, на дисертаційну роботу Чорної Наталі Борисівни «Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Актуальність та доцільність дисертаційного дослідження, проведеного Чорною Наталією Борисівною, зумовлена, перш за все, підвищенням вимог сучасної школи до якості підготовки учителів мистецьких спеціальностей. Оскільки у будь-якому суспільстві мистецька освіта посідає особливе місце і ніколи не втрачає свого значення, оволодіння людиною скарбами художньої культури рідного народу і всього людства є одним із найважливіших способів її соціалізації завдяки здатності впливати на формування і розвиток цілісної особистості, її духовності, творчої індивідуальності. З іншого боку – педагогічна діяльність майбутніх вчителів мистецьких спеціальностей передбачає неперервний розвиток, вдосконалення особистісних і професійних якостей, хоча не завжди відбувається. Як правило, тільки після закінчення навчання у ВНЗ педагог гостро відчуває необхідність професійного розвитку, тому ще в студентські роки необхідно озброїти майбутнього вчителя системою професійних компетентностей, які б спонукали його до постійного професійного самовдосконалення відповідно до змін, які відбуваються у соціальній-економічній, духовній та гуманітарній сфері. На цьому наголошено в основних державних документах Закон України «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, в Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти.

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуків шляхів формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у процесі їх фахової підготовки. З огляду на вищезазначене, дисертація Чорної Наталі Борисівни є, безумовно, своєчасною і актуальною.

Завдяки чіткому й коректному формулюванню мети, об'єкту, предмету та завдань роботи дисертаційне дослідження сплановане і виконане на належному науковому рівні.

Гіпотеза дослідження формулюється дисертанткою як припущення про те, що якість професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку зросте за умов:

- зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій;
- реалізації компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики;
- збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності.

Формулювання гіпотези є цілком коректним та науково виваженим.

Дисертація складається з трьох розділів «Теоретичні основи проблеми дослідження», «Моделювання процесу формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей», «Експериментальна перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей». Цей поділ свідчить про чітку наукову логіку, сприяє всебічному розгляду і вирішенню поставленої проблеми.

У першому розділі «Теоретичні основи проблеми дослідження» здійснюється категоріально-понятійний аналіз досліджуваної проблеми, що дає можливість зосередити увагу на ключових поняттях дослідження – саморозвиток, професійний саморозвиток, готовність до професійної підготовки майбутніх вчителів мистецьких спеціальностей.

Позитивної оцінки заслугоує ґрунтовний аналіз декількох аспектів цих понять (філософського, психологічного і педагогічного) в їх історичній послідовності. Такий ретельний аналіз є підґрунтям дослідної роботи, вказує на високий науковий рівень дослідження.

Заслугоує на схвалення уважне ставлення Чорної Н.Б. до понятійно-термінологічного апарату дослідження. Так, на підставі аналізу науково-

педагогічної літератури дисертанткою визначено, що: «саморозвиток» – це процес і результат поступового вільного сходження людини до ідеалу на основі інтегрованої взаємодії соціальних і особистісних, зовнішніх і внутрішніх чинників (п.1.1); «професійний саморозвиток» (як базова складова професійної компетентності майбутнього вчителя) – безперервний, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, спрямований на підвищення рівня власної професійної компетенції шляхом удосконалення професійно значущих якостей, умінь і навичок та реалізації творчих здібностей відповідно до соціальних вимог з метою досягнення значних результатів у майбутній професійній діяльності (п.1.2.); компоненти професійного саморозвитку майбутніх учителів: самопізнання, самовизначення, самоорганізація, самовиховання, самоактуалізація, самовдосконалення (п.1.2.).

Окрему увагу Наталя Борисівна приділяє методологічним підходам щодо формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей (акмеологічний, особистісно-орієнтований, системний, діяльнісний, інтегративний, компетентнісний, креативний) і вдало їх обґрунтовує. Це дозволило дисертантці вийти на принципово новий рівень осмислення багатьох педагогічних проблем, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу і визначити готовність майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку як професійно важливу якість особистості студента, що характеризується позитивним ставленням до мистецько-педагогічної діяльності, прагненням до постійного самотворення на засадах акмеологічних позицій, і яка формується в процесі самостійного поглиблення фахових знань, розвитку мистецьких умінь та навичок, вдосконалення педагогічної майстерності, а також реалізації особистісних можливостей і професійного творчого потенціалу (п.1.3.).

У другому розділі «Моделювання процесу формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей» на основі глибокого вивчення проблеми дисертанткою чітко представлено структурно-компонентний склад означеної готовності. Основними компонентами визнано: *мотиваційно-вольовий* (ціннісне ставлення до

майбутньої професії, спрямованість на професійний саморозвиток у педагогічній діяльності, розвиненість вольових якостей); *когнітивно-інтелектуальний* (володіння системою загально-педагогічних і мистецьких знань, інформованість про сутність, зміст професійного саморозвитку, інтелектуальний розвиток); *креативно-діяльнісний* (практична готовність до здійснення професійного саморозвитку; креативність). Відповідно структурним компонентам визначено критерії готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, які тісно пов'язані між собою і враховують специфіку майбутньої професійної діяльності (мотиваційно-вольовий, когнітивно-інтелектуальний та креативно-діяльнісний) та їх показники. На основі теоретичного аналізу результатів діагностичних процедур з урахуванням виокремлених критеріїв і показників запропоновано три рівні сформованості готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до означеної діяльності: фрагментарний (низький), репродуктивний (середній), компетентнісний (високий) (п.2.1.).

З метою з'ясування реального стану готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей дисертанткою проведено констатувальний етап експериментального дослідження, який складався з діагностичних процедур: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, усного та письмового опитування, аналізу результатів творчої діяльності студентів, кількісного та якісного аналізу результатів експерименту, методу самооцінки (п.2.2.).

Характеризуючи наукову новизну виконаного дослідження, слід відзначити, що дослідницею вперше визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей (зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій; реалізація компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики; збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності) та розроблено модель підготовки майбутніх учителів

мистецьких спеціальностей до означеної діяльності. Формулювання педагогічних умов відзначається конкретністю, лаконічністю і тісно пов'язане з основними методологічними підходами.

Запропонована авторська модель формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей передбачає схематичне зображення структурних компонентів спостережуваного процесу відповідно до мети, завдань, методологічних підходів, що містить критерії, показники, рівні сформованості означеної якості, а також поетапну методику реалізації педагогічних умов (п.2.3.).

Третій розділ «Експериментальна перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей» є емпірично спрямованим, побудованим на результатах досліджень щодо перевірки ефективності методики реалізації педагогічних умов, обґрунтованих дисертанткою. Алгоритм дослідження Чорної Наталі Борисівни полягає у створенні вищезазначених педагогічних умов і запровадженні поетапної методики їх реалізації. Дисертантка детально розкриває як сутність методів, так й етапність впровадження їх у навчальний процес.

Мотиваційно-ціннісний етап насичений різноманітними методиками, використання яких сприяло формуванню ціннісного ставлення студентів до мистецько-педагогічної діяльності, поглибленню пізнавальних інтересів, закріпленню розуміння завдань навчально-виховного процесу та власного професійного становлення (метод навчальної дискусії, метод створення ситуації успіху в навчанні, метод стимулювання інтересу, прийом опори на життєвий досвід, метод пізнавальних ігор, акмеологічні завдання, тренінг професійного зростання).

Когнітивно-діяльнісний етап вирізняється застосуванням інноваційних методик та впровадженням авторського спецкурсу «Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя», який містить як теоретичний, так і практичний блоки. Розробка і впровадження спецкурсу, безумовно, посилює практичне значення дослідження. Незаперечна цінність спецкурсу полягає у

можливості в процесі навчання здійснити самопізнання (самопостереження, самодіагностика, самоаналіз); визначити цілі професійного саморозвитку; спроектувати індивідуальну програму; практично реалізувати і визначити нові перспективи і напрями саморозвитку майбутнього вчителя. Спецкурс готовий до використання і може бути впроваджений у системі вищої та післядипломної педагогічної освіти.

Особистісно-творчий етап передбачає застосування методів креативного навчання, спрямованих на максимальну активізацію самостійної мистецької діяльності студентів, і проектних художньо-педагогічних технологій, які вимагають від майбутнього вчителя мистецьких спеціальностей виходу на новий (творчий) рівень самосвідомості – здатності інтерпретувати, імпровізувати, фантазувати, вигадувати тощо (п.3.1).

Аналіз результатів експериментального дослідження здійснювався шляхом відстеження динаміки кожного компоненту готовності студентів до професійного саморозвитку. Результати контрольного зрізу засвідчили, що якість професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку зросла саме за умов зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій; реалізації компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики; збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності, що цілком підтверджує гіпотезу дослідження (п.3.2.). Одержані результати характеризуються новизною і є науково значущими.

Висновки дисертації відбивають основні наукові та практичні результати дослідження і відповідають меті роботи.

Матеріали, подані в додатках, загалом сприяють повноті сприйняття основного тексту. Список використаних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації здійснено з дотриманням вимог.

Автореферат дисертації адекватно відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що мета роботи – досягнута, а завдання – вирішені. Сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики професійної освіти.

В той же час, у контексті наукової дискусії можна висловити ряд зауважень і побажань, які виникли в процесі опрацювання матеріалу кандидатської дисертації Чорної Наталі Борисівни:

1. У процесі розробки критеріїв і показників готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей автор, характеризуючи когнітивно-інтелектуальний критерій, визначає одним з його основних показників «обсяг знань про сутність, зміст, особливості професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей» (С.70, табл.2.1.). В контексті компетентнісного підходу, який обрала дисертантка для дослідження, доцільно було б сформулювати назву даного показника «обсяг і демонстрація знань ...».

2. У висновках до I розділу (С.62) автор зазначає, що у визначенні терміну «готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей» спирається на наукове обґрунтування особливостей професійної діяльності вчителів мистецьких спеціальностей та сучасні парадигми розвитку вищої педагогічної освіти. Але у самому тексті I розділу (п.1.3.) особливості професійної діяльності вчителів мистецьких дисциплін окреслені недостатньо чітко. На нашу думку, доречно було б їх описати окремо.

3. У підрозділі 1.3. «Особливості професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у контексті сучасних парадигм освіти», автор обґрунтовує методологічні підходи, використовуючи сучасні парадигми освіти як методологічні орієнтири дослідження, але жодної з цих парадигм не називає. Доцільно було б, на нашу думку, зазначити освітні парадигми окремою тезою.

4. Методика реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей передбачає три взаємопов'язані етапи, які дисертантка їх детально висвітлює на рівні назв, завдань і результатів, але не зосереджує увагу на внутрішній емоційній складовій процесу: які завдання викликали труднощі; що було неочікуваним; яка реакція була у студентів тощо.

Проте висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо рецензованої роботи. Дисертація на тему «Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей» повністю відповідає вимогам ВАК України до кандидатських дисертацій, а її автор – **Чорна Наталія Борисівна** – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент :

Т.В. Агейкіна-Старченко
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та методики
музичного виховання
Вінницького обласного комунального
гуманітарно-педагогічного коледжу

Підпис <i>Агейкіної-Старченко Т.В.</i> засвідчую		
Старший інспектор з кадрів		
<i>Агейкіна</i> (підпис)	<i>Л.З. Білоус</i> (підпис)	
«04»	11	2016 р.

ВІДГУК

офіційного опонента Миропольської Н. Є., доктора педагогічних наук, професора, на дисертаційну роботу Чорної Наталі Борисівни “Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей”, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Рецензована робота актуалізує поки що скупі напрацьовані в педагогічній науці напрям – готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку, що є здатністю людини, її силою волі досягати гармонії і узгодженості власних потреб з соціальними (“сродністю”, за Г.Сковородою), забезпечуючи мотиваційну поведінку людини і зумовлюючи її пізнавальні координати.

Особлива розмова про майбутнього вчителя мистецьких дисциплін, який має скеровувати творче зростання дитини, розкріпачити її внутрішні сили, розширити межі вибору з-поміж цінностей, зробити учня чутливим до духовного, тобто забезпечити його художню та морально-аксіологічну активність. Тільки вчитель із сформованою готовністю до професійного саморозвитку буде спроможним допомогти учням реалізувати свою унікальність і самим стати світом культури, що може справити відчутний вплив як на вертикаль розвитку (вивищення самої людини), так і на горизонтальну динаміку – рівень культурної зрілості суспільства.

Викладач мистецьких дисциплін має володіти знаннями про своєрідність збагнення світу засобами, сенс яких не лише в тому, що мистецтво фіксує як конкретні видимі об’єкти життя, які можна реально сприймати, так і невидимі - переживання, прагнення, почуття, настрої. Мистецтво врівноважує внутрішню автономію людини з соціумом. Тому мета процесу підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін – у розвивальному нарощенні його знань і почуттів як онтогенетичного процесу набування, збереження й примноження духовно-ціннісних компонентів мистецтва з подальшою трансформацією в якісний вимір учнів, здатних адекватно відгукуватись на виклики реального

життя.

Цього вимагає сьогодення школа, де існує окрема освітня галузь “Мистецтво”, яка потребує висококваліфікованих вчителів. Тому представлене дисертаційне дослідження Н.Б.Чорної безпосередньо пов’язано з впровадженням не тільки Закону України “Про вищу освіту” та іншими документами, згаданими дисертанткою у вступі її дослідження, а й з розробкою і впровадженням Державних стандартів початкової, основної і старшої школи.

Критично-рефлексивний стиль розгляду базових понять з обраної проблеми дозволив авторці здійснити всебічний різноплановий аналіз поняття “саморозвиток особистості” (філософський, соціальний, антропологічний, психологічний, холістичний, педагогічний), його змістових характеристик, основних компонентів як детермінант розвитку особистості, модальності її взаємозв’язків з навколишнім світом і людьми.

З безлічі описових визначень Н.Б.Чорна обирає найістотніші ознаки, реконструює їх смисли, розгортає логіку взаємозв’язків. Одночасно відмітимо достатнє знання вітчизняних та іноземних джерел, завдячуючи яким здобувачка домоглася обґрунтованості міркувань щодо професійного саморозвитку як безперервного цілеспрямованого процесу “особистісного та професійного зростання”, спрямованого на “підвищення рівня власної професійної компетенції шляхом вдосконалення професійно значущих якостей, умінь та навичок, та реалізацію творчих здібностей відповідно до соціальних вимог з метою досягнень значних результатів у майбутній професійній діяльності” (с.40).

Достовірність дослідження ґрунтується на врахуванні спеціалізації “Мистецтво” у трьох сферах діяльності майбутніх педагогів: учитель мистецьких предметів в ЗОШ та ДПЗ; керівник мистецьких гуртків, студій, художніх колективів; організатор культурно-масових заходів. Мета одна, але кожна сфера має свою специфіку. Вчитель мистецьких предметів зобов’язаний досконально знати шкільну програму, бути готовим на кожному уроці

пробуджувати, надихати і вести школярів до вільної високосмислової і відповідальної дії – вчинку, заснованому на святолюбстві до життя та неприйнятті і протистоянню хаосу в будь-яких проявах.

У гуртках з мистецтва мета та ж сама, але з більш компенсаторною функцією, завдячуючи якій учням вдається досягати релаксації, гармонізувати іноді порушені стосунки з оточенням.

Сфера культурно-масових заходів – це розвиток соціально-комунікативних компетенцій, надання молодій людині можливості вивільнити свою часто закріпачену натуру шляхом самостійних пошуків і знаходження власного незапозиченого слова (думки, дії).

Беззаперечна наукова новизна полягає в тому, що у представленій роботі, враховуючи багатоаспектність теми, визначена готовність до професійного саморозвитку як “інтегроване поєднання трьох взаємопов’язаних компонентів: мотиваційно-вольового, когнітивно-інтелектуального, креативно-діяльнісного” (с.63). Серед найбільш вагомих наукових результатів можна відмітити:

- акцент на вольових якостях майбутнього педагога, що передбачають здатність людини усвідомлено діяти для досягнення мети, долаючи внутрішні перешкоди. Сильна сформована воля учителя викликає реакцію поваги, впливає на учня, тому можемо припустити, що такий вчитель не буде знаходитись у владі імпульсивних афективних дій (адже воля тісно пов’язана з характером людини і грає значущу роль в його становленні), і тоді в учнів процеси сприймання і запам’ятовування стануть теж більш саморегульованими;

- вивчення саме з указаних вище позицій мотиваційної готовності студентів до професійного саморозвитку на діагностичному етапі дослідження, де лише у 27% респондентів прослідковується тенденція до професійного становлення і саморозвитку. Рівні мистецької ерудиції продемонстрували переважання середнього (68%) і низького (21%);

- педагогічні умови, перша з яких – зміцнення мотиваційної основи

професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій. Предметом акмеології, як ми знаємо, є максимальна досконалість – професійне і соціальне зростання, ціннісні установки, успіх у самовираженні і самоствердженні. І тому мотивацію як чинник активності студента, яка включає і потреби, і емоції, установки та ідеали, авторка слушно конкретизує на засадах акмеологічних позицій. А враховуючи, що мова йде про майбутніх учителів мистецьких дисциплін, це природно, оскільки саме у мистецтві початку ХХ століття акмеологія стала основою течії “жаги культури”, що поєднувала в собі національні традиції та європеїзм.

Усі компоненти дисертації “читаються” у контексті заявленої теми, що дозволило Н.Б.Чорній, використавши науковий метод моделювання, створити педагогічну модель, виокремити методичні підходи, умови, етапи, критерії і рівні готовності студентів до професійного саморозвитку.

Усі реалії експериментальної роботи дисертантка пояснює, обґрунтовує, коментує, спираючись на визначені нею теоретичні позиції і значний масив емпіричних даних, що забезпечило логічний і несуперечливий характер формувальної частини експерименту. Її опис рясніє цікавими фактами, методами і формами.

Кожна з виокремлених педагогічних умов передбачала підготовку відповідного методичного забезпечення, що і було зроблено дисертанткою - створення варіативної навчальної дисципліни “Основи професійного саморозвитку майбутніх учителів”, після опанування якої відбулись позитивні зміни у внутрішній позиції студентів як основи регулювання спрямованості особистості.

Виділимо питання, які, на наш погляд, вимагають обговорення:

1. Характеризуючи підходи як методологічний інструмент дослідження, потрібно хоча б іноді відзначати не тільки переваги, а й потенційні ризики кожного при їх некоректному використанні на практиці. Так, системний підхід може перетворитись на формальність, якщо не буде передбачати середовища

взаємодії цієї системи - статична вона чи динамічна, замкнута у собі чи відкрита тощо; інтегративний підхід у разі неврахування автономії певного виду мистецтва іноді шляхом штучної “спорідненості” (с.55) може агресивно нашкодити навчальним досягненням саме предметного характеру як спрямованості студента насамперед на орієнтацію у специфіці конкретного виду мистецтва, його унікальності. Аби не порушити питання норми і не зупинити роль конкретного виду мистецтва як референта смислу, пошук спільних ознак різних видів мистецтва має відбуватися у подальшому за потреби.

2. Не чітко прослідковується зв'язок особливостей перебігу пізнавальних і вольових якостей студентів з майбутньою професією - їхньою готовністю до діалогічності, мобільності, тобто до зустрічі з реальним навчальним процесом, в якому задіяні діти.

3. Не вистачає стислого викладу матеріалу про особливості роботи вчителя мистецьких дисциплін, а отже і підготовки до такої спеціалізації студентів, пов'язаної з розвитком сприймання і створення естетично-виразних форм, що трансформують ціннісні значення.

4. Теоретичну частину дослідження прикрасило б звернення до наукової спадщини грузинської філософсько-психологічної школи, що розробила основи вчення про установку (Д.Узнадзе, І.Божежава, А.Прангішвілі та ін.), яка пов'язана безпосередньо із саморозвитком. Як стан готовності до певної дії у певній ситуації установка є підґрунтям ключового поняття нашої дисертантки. Це те, що іде поперед саморозвитку, закладаючи якісний ґрунт до змін, інновацій, сполучених з внутрішнім перетворенням людини. Саме при дослідженні чинної теми доречно згадати цю теорію, що присвячена, як писав академік М. Д. Ярмаченко, цілісній зміні особистості, яка визначає всю психічну діяльність.

Зроблені зауваження не знижують загальної наукової і практичної цінності здійсненого дослідження. Вони спонукають до роздумів, що свідчить, що перед нами справжній науковий текст.

Автореферат повністю розкриває концептуальний зміст дисертації.

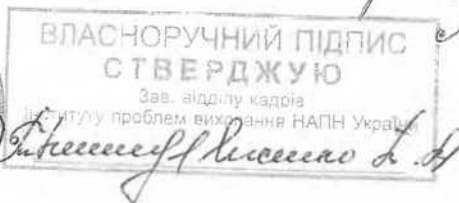
В авторських публікаціях як суто наукового характеру (їх 8), так і апробаційного (12) викладений зміст основних результатів дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам, які ставляться до кандидатських дисертацій (п.п.9,11,12,13 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінетом Міністрів України від 24 липня 2012 року, №567), а його автор Наталя Борисівна Чорна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент: доктор педагогічних наук,
професор, головний науковий співробітник
лабораторії естетичного виховання та мистецької
освіти Інституту проблем .....

виховання НАПН України

Н. С. Миропольська

Миропольська Н. С.